

ISSN 1999-4214 (print)
ISSN 2957-5095 (online)

ЕУАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN HUMANITIES
INSTITUTE

№4/2022

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2022

Бас редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Еуразия гуманитарлық институтының доценті, филология ғылымдарының кандидаты,
Астана, Қазақстан

Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
Еуразия гуманитарлық институтының доценті, философия докторы (PhD)
Астана, Қазақстан

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабек Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрышжан Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмбаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Саым: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.

Меншіктенуші: «Еуразия гуманитарлық институты»

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Басуға 30.11.2022ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі.

БТ. Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 89

«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института,
Астана, Казахстан

Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института,
Астана, Казахстан

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы имени Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабек Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курышжан А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.
Собственник: «Евразийский гуманитарный институт».
Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на
переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Подписано в печать 30.11.2022ж. Формат 60*84 1/8. Бум.
Типогр. Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89
Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

Chief Editor Daurenbekova L.N.

*Candidate of Philological Science, Associate Professor of the Eurasian Humanities Institute,
Astana, Kazakhstan*

Editor-in-Chief Alimbayev A.E.

*Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the Eurasian Humanities Institute,
Astana, Kazakhstan*

Editorial Board

- Aimuhambet Zh.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Aktayeva K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
- Absadyk A.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Bredikhin S.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
- Гайнуллина Ф.А.** Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
- Yermekova T.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan
- Yesirkepova K.K.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Zhusipov N.K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
- Kurbanova M.M.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
- Kamzabek D.** Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Kuryshzhan A.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
- Oner M.** Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
- Pimenova M.V.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
- Seifullina F.S.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF

*Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect
Zhumabayev Tel/Fax: (7172) 561 933: E-mail:
eagi.vestnik@gmail.com, Caïm: ojs.egi.kz*

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute.

Owner: «Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to re-register No.KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 30.11.2022 Format 60*84 1/8. Paper.

Printing house Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

©Eurasian Humanities Institute

МАЗМҰНЫ-СОДЕРЖАНИЕ-CONTENTS

ТІЛБІЛІМІ–ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

ӘБДІРӘСІЛОВ Е.Қ., ДӘУРЕНБЕКОВА Л.Н., ЖУНИСОВА Ж.Ә.	Қуғын-сүргін (репрессия) тақырыбына қатысты терминдердің мазмұндық, құрылымдық ерекшеліктері.....	7
БЕГИМОВА Г.А., БАЙБОСЫН Ә.М.	Абай облысындағы түр-түс мәнді топонимдер.....	17
BISMILDINA D., KAMIEVAG., SANDYBAYEVA A.T.	History of television language research in kazakh linguistics.....	25
КЕНЖАЛИНҚ.К., БАЛТАБАЙ Д.Ә.	Кіріме сөздердің семантикалық сипаты («шежіре-и теракима» еңбегі негізінде).....	37
СЕРКЕБАЕВА Г.Ы., БОРАНБАЕВ С.Р.	«Кодекс куманикус» қолжазбасындағы үстеулердің лексика-грамматикалық сипаты.....	47
ТАУБАЛДИЕВ М.Е., ҚҰЛМАНОВ С.	Тіркесті терминдерді аудару мәселелері (Қазақ тележурналистика саласының материалдары негізінде).....	55
ТҰЯҚБАЕВА Р.Р., АШЕНОВА А.Т., ТОЙБЕКОВА С.Р.	Қазақ тілін үйретуде фольклордың маңызы.....	71
ЧУЛАКОВА З.У., ЖУРАВЛЕВА Е.А.	Принципы и способы формирования имени бренда (на примере наименований казахстанских брендов алкогольной продукции).....	81

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

БАЙТАНАСОВА Қ.М., ҚАСЕН А.Т., СЕЙПУТАНОВА А.Қ.	Қазақ батырлық ертегілеріндегі «ғажайып туу» мотивінің қызметі.....	90
ЕРЛАНОВА А.Е.	Мәшһүр Жүсіптің ағартушылық бағыттағы өлеңдерінің поэтикасы.....	102
ЕРСАИНОВА А.Б.	Сәбит Мұқановтың әдеби – ғылыми шығармашылығы.....	110
ЖАМАНКОЗОВА А.Т., ЗАГАТОВА С.Б., ТУСУПБЕКОВА М.Ж.	Эмоциональная рефлексия как опыт эстетического анализа в романе А.Нурманова «Гибель кулана».....	118
ЖАНБЕРШИЕВА Ұ.Н., ОРАЛОВА Г.С.,	Сыр еліндегі киелі нысандар жайлы аңыздар.....	126
ЗНАКУЛАҮЕВ А.М., ТАКИРОВ S.U., СОҮЛЕМЕЗ О.	Historical discourse and allusion.....	134
ЖЕТІБАЙ Р.Қ.,	Ж. Нәжімеденов прозасындағы психологизм көрінісі	147

КЕНБАЕВА А.З., ПАНГЕРЕЕВ А.Ш., МАМБЕТОВА Г.Ж.	Функции топонимов в эпосе «Едиге» (на материале казахской, каракалпакской и татарской национальных версий).....	155
КУРМАНГАЛИЕВА Г.Т., КАРТАЕВА А.М.	Абайтану ғылымының қалыптасу тарихы.....	166
KRUGLIK J., KOBZHASSAROVA S.T., ZHUMSAKBAYEV A.T.	The principle of historicism in the works of A. Kekilbayev.....	173
SARSEMBAYEVA S., AITUGANOVA S.Sh	Poetics of the literary simulacrum.....	180

**ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ – МЕТОДИКА
ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ – METHODOLOGY OF
TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE**

ЖОРОКПАЕВА М.Д., ОРАЛБЕКОВА А.А., ШАДИЕВА. Н.Х.	Медициналық жоо-да қазақ шетел студенттерін оқытудағы оқытушының кәсіби-педагогикалық қызметінің ерекшелігі.....	187
---	--	-----

ҒАЛЫМ. ТҮЛҒА. ҚАЙРАТКЕР

ДӘУРЕНБЕКОВА Л.Н.	Амангелді Құсайынұлының білім берудің ұлттық моделін қалыптастырудағы ұстанымы.....	198
-------------------	--	-----

А.Б. ЕРСАИНОВА

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
(e-mail: asel_ersainova@mail.ru)

СӘБИТ МҰҚАНОВТЫҢ ӘДЕБИ-ҒЫЛЫМИ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ

Аңдатпа. Академик-жазушы Сәбит Мұқановтың шығармашылығының арналы саласы – әдеби-сын еңбектері. Сәбит Мұқановтың «Қазақ әдебиеті һәм Ыбырай» (1924) классикалық мақаласында қазақ әдебиеттану ғылымына баға берілсе, «Көркем әдебиет туралы» (1926) мақаласында көркем әдебиет мәселесі, ал «Роман туралы» (1939) мақаласында роман жанрына қатысты теориялық мәселелер сөз етіледі. Мақалаларының барлығы дерлік кеңес әдебиеті тақырыбына арналған.

Сәбит Мұқановтың әдеби-сын мақалаларында ұлт әдебиетінің жалпы мәселелері зерделенді. Сонымен қатар ғалымдардың академик-жазушы Сәбит Мұқановтың сыншылық қызметі жайлы сүбелі пікірлері келтіріліп, сыншылық еңбегіндегі шеберлік қырлары айқындалды. Жазушының әдеби-сын мақалаларынан кеңестік социология тұсындағы әдеби процесс, көркемдік қалыптасу мен даму шежіресі көрсетілді. Сәбит Мұқановтың ғылыми мұрасын жаңаша көзқарас тұрғысынан оның зерттейтін, зерделейтін тұстары әлі де жеткілікті. Сол себепті қаламгердің әдеби шығармашылығына ХХІ ғасыр тұрғысынан объективті баға беру дұрыс деп санаймыз. Сәбит Мұқановтың әдеби-шығармашылығында әдебиеттану ғылымына қатысты көкейесті мәселелер салмағы жағынан да, көлемі жағынан да бағалы зерттеу еңбегінің жүгін арқалап тұр деп толық сеніммен айта аламыз.

Мақаланы жоғары оқу орындарында «Әдебиет сыны», «Сәбиттану» пәні бойынша дәрістер мен практикалық сабақтарға дайындық кезінде қосымша оқу материалы ретінде пайдалануға болады.

Түйін сөздер: кеңес әдебиеті, әдеби сын, сыншы, роман, әдебиет мәселелері, сыни көзқарас, әдеби талдау.

Кіріспе. С. Мұқанов көркем әдебиетпен бірге әдебиет сыны мен ғылымы саласында да елеулі еңбектенген қаламгер. Әдебиеттің сынына, теориясына, тарихына қатысты үш жүзден астам мақала және бірқатар монографиялық зерттеу еңбектерін жазған. Әдебиеттің сыны мен тарихын зерттеуге араласуы жөнінде: «Мен ақын едім, жазушы едім, маған тарих, сын мәселесі неге керек?» – деп отыру жауға жәрдем беру сияқтанды. Сол себепті сол уақытта ұлтшылдарға қарсы шыққан қазақ әдебиетінің әрі аз, әрі жас кадрларының қатарына қосылып, ұлтшылдыққа соққы беруге тура келді. Менің әдебиет тарихына, әдебиет сынына араласу себебім осы еді» [1, 103] дейді. Әдебиет сыншысының бұл пікірінен сол уақыттағы саясаттың әсерін анық аңғаруға болады. Демек, әдеби-ғылыми шығармашылықтың дамуының негізгі талабы оның сергек сынының болуы керек болды.

Жазушының ХХ ғасырдың әдеби-ғылыми шығармашылығынан кеңестік идеология кезіндегі тұрпайы социализмнің салқынын байқасақ, кейінгі кезеңдердегі сыни мақалаларында әдеби шындықты айту басым. С. Мұқанов әдеби үдеріске белсенді араласып, пікірлерін ашық білдіріп отырған. Жалпы, С. Мұқановтың шығармашылығы бүгінгі уақытқа дейін ұдайы әңгімеленгенімен, оның әдеби-сыншылық еңбегін ХХІ ғасыр тұрғысынан жаңаша зерделеуді қажет етеді. Яғни, Мұқановтану ғылымында қазіргі күнге дейін жан-жақты зерттеуді, зерделеу-

ді қажет ететін оның сыншылық қабілеті болып табылады. С. Мұқановтың әдеби шығармашылығының толық бағаланбай келуінің өзіндік түрлі объективтік және субъективтік себептері де болды. Әдеби-ғылыми шығармашылығында заман талабын ескеремін деп, артық кетіп, кем соғып, солақайлыққа ұрынған, қара қылды қақ жарып шындықты шырылдатып айтқан тұстары да аз болған жоқ. Әдебиет сыншысының қаламынан туған жарияланымдары қазақ кеңес әдебиетінде үлкен орын алды. А.С. Пушкиннің «Сынның дәрежесі жалпы әдеби білімнің дәрежесін көрсетеді» [2, 199] дегеніндей, сын мен көркем әдебиет бір-бірімен сабақтас. Сыншы болу мен сын тарихын зерттеуге бару оңай шаруа емес. Әдебиетші, сыншы Қ. Нұрмахановтың: «Егер әдебиетші, сыншы болмағанымда он жыл өмірім ұзақ болар еді» деген сөзі бекерден айтылмаса керек. Осы тұрғысынан алғанда ұлттық әдебиеттану сол кеңестік дәуірде саясат пен идеология талап-тілектері негізінде жасаған ғылыми тұжырымдарын қайтадан қарастырып, бар-жоғын түгелдеу жолында тың ізденістер жасап жатыр [3, 3]. Әдебиеттің бар-жоғын түгендеп, оқырман мен қаламгерге ақыл-кеңес беріп, кемшіліктерін баса айтып, әдеби бағыт беріп, алға жылжу жолдарын нұсқап отыратын әділ сынсыз көркем әдебиеттің көркеюі де, дами қоюы да қиын болар еді. С. Мұқановтың әдеби-ғылыми шығармашылығынан сол уақыттағы әдеби үдерісті, көркемдік қалыптасу мен даму шежіресін тануға болады. Әдебиет тарихының, әдебиет сыны, әдебиет теориясының мәселелеріне жіті көңіл аударып, сан алуан көкейкесті мәселелерін алға тартып, батыл пікірлерін ашық білдіріп отырды.

Академик С. Қирабаев С. Мұқановтың әдеби-сыншылдық қызметі жайлы: «Сәбиттің әдеби-сыншылдық қызметі 20-жылдардан басталды. Жаңа бағытта дами бастаған әдебиеттің идеялық-көркемдік тенденциясын айқындауға, қоғамнан қағажу көрген төменгі бұқараның мұң-мүддесін қорғауда Сәбиттің мақалалары заманына елеулі қызмет етті. Бүгін ол мақалаларды қайта оқыған адам ондағы таптық, партиялық көзқарастың басымдығын, қазақтың бұқарашыл демократтық әдебиетіне ұлтшылдық айыптар тағудың артықтығын көрмей тұра алмайды. Әрине, ол үшін бүгін Сәбитті кінәлау орынсыз. Біз өткен тарихқа жаңаша көзбен қарағанда, олардың айыптау, кінәлау бағытын ұстанбаймыз. Біз ол мақалалардың шығу жағдайын, жазылу тарихын, авторының сол кездегі ұғым-түсінігі, ортасы сияқты факторларға сүйене отырып, ғылыми объективті баға беруге тиіспіз» [4, 25] деп, ой қорытса, ал сәбиттанушы Т. Кәкішұлы «С. Мұқанов жайлы жазылған монография, зерттеулер, әдеби-ғылыми еңбектер бірқыдыру, басқа дарындарға қарағанда әлдеқайда мол. Ұлан ғасыр мол мұраның қадір-қасиетін айқындайтын, тарих таразысына салатын уақыт келді» [5, 171] дейді. Демек, ендігі біздің мақсатымыз – С. Мұқановтың сын мақалаларына тәуелсіздік тұрғысынан объективті баға беру.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Академик-жазушының әдебиеттің жалпы мәселелеріне араласа бастауы 1920 жылдардың басынан бастау алады. Оның 1923 жылы ең алғаш «Еңбекші қазақ» газетінде «Қара тақтаға жазылып қалмаңдар, шешендер», «Қызыл Қазақстанда», сондай-ақ Сәкен Сейфулиннің «Асау тұлпар» еңбегі туралы «Сынға сын» атты мақалалары жарыққа шықты. Қаламгер мақалаларында әдеби қызметті бағалағанда таптық тұрғыдан келу ұстанымын қатаң ұстанды. «Өсу жолдарымыз» (1960) атты еңбегіндегі «Қазақ әдебиеті һәм Ыбырай» (1924), «Көркем әдебиет туралы» (1926), «Роман туралы» (1939) мақалалары қарастырылды. «Өсу жолдарымыз» (1960) атты еңбек және осы еңбекке енген мақалалар С. Мұқановтың өсу жолынан ғана емес, кеңес дәуіріндегі Қазақстанның, әсіресе оның мәдениеті мен әдебиетінің өсу жолынан да бірталай құнды мәліметтер береді.

Зерттеу жұмысын жазу барысында дәстүрлі ғылыми талдау мен жинақтау, хронологиялық, тарихи-салыстырмалы, кешенді, жеке талдау әдістері негізге алынды.

Талқылау мен бақылау. Жазушының білікті әдебиетші, тарихшы, сындарлы

сыншылығын профессор К. Ахмет былайша көрсетеді: «Сәбит Мұқанов – жетпіс үш жылдық ғұмырында қазақтың өмірінен небір классикалық көркем туындылар берген алып жазушымыз. Сонымен қатар қазақтың азаматтық тарихына, әдебиеті тарихына қатысты көптеген еңбектер жазды. Бұл тараптағы еңбектері С. Мұқановты қазақтың азаматтық тарихын зерттеген тарихшы, әдебиеттанушы ғалым ретінде тануға мүмкіндік береді. Оның қаламынан туған поэзия, проза туындылары қалай, қаншалықты зерттелсе, оның ғылыми танымының жемісі болып табылатын – әдеби сын мақалалары, әдебиетіміздің әр дәуір, түрлі кезеңінен жазылған монографиялық зерттеулері, оқулықтары да соншалық дербес зерттелуге тиісті» [6, 5]. Жазушының әдебиет зерттеушісі ретінде де соңында өлшеусіз ғылыми мұра қалдырғанын бүгінгі күнде ешкім жоққа шығармайды. Романдар туындатуы мен поэмалар жазуы, сын жазуы, ғылыми зерттеулері, ой-толғамдары, портреттік еңбектері қатар келіп, уақыттың алға тартқан мәселелерінен туындап жатады. Яғни С. Мұқановтың шығармашылық ғұмырнамасында жазушылық-сыншылық біртұтас үдеріс болды.

Профессор Д. Ысқақұлы «Парасат пайымдары» атты еңбегінде: «С. Мұқанов – қазақ кеңес әдебиетінің дамуына өлшеусіз үлес қосқан қалам қайраткерлерінің бірі. Қазақ әдебиетінде ол қалам тартпаған сала жоқ десе де болғандай. Ол поэзияда да, прозада да, драматургияда да, әдебиеттің сыны мен ғылымында да артына ұлан-ғайыр мұра қалдырды. 20-шы, 30-шы жылдарда әдебиеттің сынына белсене араласса, соғыстан кейінгі кездерде оның мақалаларының зерттеушілік сипаты арта түсті. Сыншылдық қызметі толыса келе зерттеушілікке, ғылыми ізденістерге ұласты» [7, 35] деп жазады. Сәбит Мұқанов әдебиет тарихын зерттеу ісіне, тарих пен таным арнасына, сын мен сыншы сипатына биік талап, аса үлкен жауапкершілікпен қарады. Уақыт талабын дұрыс түсінген жазушы жаңадан дамып келе жатқан әдебиеттің саяси мәселелері жөніндегі пікірталастарда оның мазмұндық тазалығы үшін тайсалмай белсенді тартысқа түсті. Жоғарыдағы ғалымдардың пікірлерінен С.Мұқановтың ұлт әдебиетінің дамуы мен сынының ғылыми бағытын айқындаудағы сыншы жауапкершілігін, жан-жақтылығын анық аңғарамыз.

Оның «Қазақ әдебиеті һәм Ыбырай» классикалық мақаласы «Қызыл Қазақстан» журналының 1924 жылғы шілде-қыркүйек айларындағы 7-9 сандарында жарияланған. Мақала авторы Ыбырай Сандыбайұлы жайлы мағлұматтар бермес бұрын қазақтың жалпы әдебиетіне баға беруінен бастайды. Автор тек қазақ әдебиеті туралы ғана айтып қоймай, сонымен қатар орыс әдебиетінен қазақ әдебиетінің артта қалғанын баса айтып, қазақ әдебиеті мен орыс әдебиетінің айырмашылығын салыстырады. «Қазақ әдебиеті» дегенде біздің аузымызға толымды әдебиет шамалы сықылды көрінетіндігін және тіпті, кейде әдебиет жоқ сықылды екендігін жазады. Автор «Әдебиет екі түрлі ғой: біреуі – ауыз әдебиеті, біреуі – жазба әдебиет» [8, 19] деп байыптайды. Қазақ әдебиеттану ғылымында бүгінгі уақытқа дейін толық зерттеліп әлі күнге дейін толық шешімін таппай жүрген мәселенің бірі – жазба әдебиеті тарихының қашан және қандай сөз зергерлерінен басталатыны жайлы мәселе. Бұны С. Мұқановтың аталмыш мақаласынан да қазақ жазба әдебиеті әлі жан-жақты толық өркендеп болған жоқ екендігін оқуымызға болады. Мақаладан автордың ауыз әдебиетінің, жазба әдебиетінің де мәселесіне бей-жай қарамағандығы аңғарылады. Осы арада А. Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш» атты еңбегіндегі жазба әдебиетінің бастауы жайлы пікірін келтіре кеткен жөн: «Қазаққа жазу дінмен бірге келген. Қазақ ішінде молдалық қылып, дін үйретушілер, бала оқытушы қожалар, ноғай молдалар болған себепті жазба сөзді шығарушылар да бастапқы уақытта солар болған» [9, 143], – дейді. Осы пікірден қазақтың жазба әдебиетінің қалыптасуы А. Құнанбаевтың алдындағы әдеби дәстүрден басталғанын байқауымызға болады. Сонымен қатар автор ауыз әдебиетін жинайтын, бағалайтын кісі аз екендігіне

кынжылады. Егер ауыз әдебиетін барлығын жинап алса, біздің ауыз әдебиетіміз мынадай деп мақтаныш етуге болатынын айтады. Ары қарай автор танымдық мақаласында Ыбырай Сандыбайұлы жайлы сөз қозғайды. Үкілі Ыбырайды халыққа таныстырып кеткен мақаласы шағын болса да мән-мазмұны жағынан терең. Сонымен қатар С. Мұқанов «Өмір мектебі» романында да Үкілі Ыбырайға жеке тарауын арнаған. С. Мұқанов Ыбырай Сандыбайұлын жақсы білген, өмірі мен өнерін терең зерттеген. Осы мақаласында Үкілі Ыбырай жайлы мағлұматтар жетерлік. Ыбырай Сандыбайұлын қазақ әдебиетімен бірге қоюының өзінен оның өнерпазға деген жоғары бағасын көреміз. С. Мұқанов осы мақаласында ауыз әдебиетіне баса назар аударады, құнды пікірлер өрбітеді. Әдебиеттің өзекті мәселелерін шолып қана қоймай, талдаулар жасап, төл әдебиетімізді дамытудағы бағыт-бағдарын айқындауға ұмтылған.

Сыншы келесі «Көркем әдебиет туралы» (1926) атты көлемді мақаласында қоғам тұрмысында үлкен орын алатын мәселелердің бірі – әдебиет мәселесі жайында сөз қозғайды. С. Мұқановтың бұл мақаласы өнімді ойларға толы. Бұл Мұқановтанушылар еңбектерінен де көрініс тапты. Автор бұл мақаласында әдебиеттің даму мәселелеріне кеңінен тоқтала келе, дәйекті талдайды. Бір ғана мақалада қанша өнімді ой жатыр. С. Мұқанов: «Алты жылдың ішінде не істедік?» деген сұраққа келсем, – «жоқ» дегеннен басқа жауапты кімнің де болса бере қоюы қиын [8, 31] дейді. Мұның үш түрлі себебі барын айтады: 1) Жалпы қазақ елінің оның ішінде кедейлерінің сауаты төмен. Соңғы уақытта ел ішіне сауат ашатын мектептер ұйымдастырып, ештеп қара танығандары болмаса, одан бұрын қазақ кедейінің жүзден 99-ы хат білмейтін еді десек өтірікші болмаспыз; 2) Байшыл-ұлтшылдардан шыққан әдебиетшілер кедейден жаңа көтеріліп келе жатқан жазуға қыры барларды менсінген жоқ, «кешегі пәленшеден не шығады?» деген көзбен қарады. 3) Сонымен қатар біздегі үлкен кемшіліктердің бірі – әдебиет мәселесінің негізін шешу дегеннің өзі де дұрыс бағытқа қойылмады [8, 32]. Елімізде әдебиет мәселесі 1922 жылдан бастап қозғала бастады. Баспа беттерінде де әдебиет мәселесі талқыланды. Бірақ автор талқылаудың арты дұрыс талқы болмағандығын күйінішпен жазады. Әдебиеттің дамуына кедергі болған себептерді тізіп көрсетеді: «Біреу біреудің жеке қара басына соқтықты, жазуды сынаған жоқ, кісі сынады, достық, жолдастық дегендерге қарады және әдебиеттің дамуына РАПП қызметінің қанағатсыз болып отырғандығын, қалам кадрларының жетілмей жатқандығын» [8, 32] әдеби сындағы олқылықтарды тайға таңба басқандай айтып берді. Әдебиетші сондай-ақ, «Әдебиет – тап жаршысы, идеологиялық құрал» деген ұғым қалыптастырып, зерделі тұжырым жасайды. Мақала соңында автор әдебиеттің дамуы үшін өз ұсыныстарын алға тартып, басты олқылықты ұғындырды:

- 1) Еңбекші жазушылардың Қазақстандық ұйымы ҚазАП-тың ісі алға бастырылсын.

Елдегі жаңа жазып келе жатқандарға жолбасшы болып, оларға тәрбие бере алатын болсын [8, 37].

- 2) Әдебиетке жол аштын құралдың біреуі – әдебиет журналы. Екі айда бір рет болса

да әдебиет журналы ашылсын [8, 37].

- 3) Газеттердің бетінде кедей жазушылардың іске жарарлық өлең, әңгімелері басылып

отырсын. Азын-аулақ кемшіліктеріне ақыл берілсін, бірақ көңілін қайтарарлықтай әзірге зілді сын болмасын [8, 37].

- 4) Қазақстанның ойдағы, қырдағы қаламының желі бар кедейшіл жазушыларының

есебі алынып, оларға газет, журналдар арқылы ақыл-кеңес беріліп отырсын [8, 38].

5) Кедей жазушылардың өлең яки әңгіме жинақтары болса жарарлықтары тез басылып отырсын [8, 38].

б) Әдебиеттің маңызы, заңы, тарихы, түрі туралы білетін коммунистерге кітапшалар жаздырып, оларды басып, елдегі жас жазушыларға тарату шарасына кірісілсін [8, 38].

7) Көркем әдебиетті үйрететін курстар ашылсын. Жоғары мектептерге әдебиетшілер іріктеліп жіберілсін [8, 38]. Қорытынды сөзінде: «Әдебиет мәселесін тиянақтап, бір ізге түсіретін уақыт жетті» [8,38] деп түйді. С. Мұқановтың жоғарыдағы батыл айтқан ескерпелерінен, ұсыныстарынан кедей жазушыларға жанашырлықпен қарағандығын анық аңғарамыз. Жазушыларды ұйымдық жағынан нығайтуға шақырып, жас талапкерлерді тәрбиелеуге аса көңіл бөлген. Кейін әдебиет сыншысының аталмыш мақаласы қаламгерлер арасында қызу талқыға түсіп, бауқаралық ақпарат құралдарында көп деректер жарыққа шықты. Бірі Мұқановтың бағытын қолдаса, бірі қарсы пікірлерін білдірді. С. Мұқановтың басты ерекшеліктерінің бірі осы – қаламгерлердің жазған еңбектерін, айтқан пікірлерін, әдебиеттің жалпы мәселелерін жіті қадағалап, дер кезінде жедел өзінің сыни пікірін білдіріп отырған.

С. Мұқанов өз халқының рухани мұрасын игерумен қатар, роман мәселесіне де ерекше назар аударған. Әдебиет сыншысы «Роман туралы» мақаласында роман жанрына қатысты теориялық пікірлерін алға тартқан. Аталмыш мақала «Жұмбақ жалау» романы жайлы оқырмандардан келіп түскен сұрауларға жауап ретінде жазылып, 1939 жылы 10 желтоқсанда «Лениншіл жас» газетінде жарияланған. «Жұмбақ жалау» романына байланысты жалпы көркем әдебиетке тән бейнелеу әдістерін оқырмандарға барынша түсіндіруге тырысқан. Қазір Алматыдағы Орталық мұрағатта қаламгердің өзі тапсырған, 141 жәшікке салынған он мыңнан астам хаттар аман-есен сақталып тұр. С. Мұқановқа жолданған хаттар әсіресе «Жұмбақ жалаудан» кейін көптеп келе бастаған көрінеді. Мұндай бақытқа қазақтың көп жазушысының қолы жетпей кеткені жасырын сыр емес. «Мына туынды жазылды» деп М. Әуезовтен басталған дәстүрді жалғамасқа тырысқан жазушылардың көбі оқушыдан келген хаттардан үзінді келтіре алмай, өзінің қалай жазғанына ойысып кете береді. Осы жөнінде Сәбиттанушы Т. Кәкішұлы «Жұмбақ жалау» романының жөнсіз сынға ұшырауы кейде оның бағын ашып, даңқын ел ортасына жаятын кезі болатынын еске алады: «Лениншіл жас» газеті танымал сыншы Е. Ысмайыловтың «Жұмбақ жалау» туралы деген ұнамды да байсалды мақаласын 6 мамырда шығарды. Аға газеттің позициясына қарсы шығып, аптығын басты. 6 маусымда Алматы оқырмандары «Жұмбақ жалау» романын талқылауға кіріскенде, оның бағытын оңға бұрған Е. Ысмайыловтың баяндамасы еді. Онда «қазақ оқушы жұртшылығының қазір де аса сүйсініп оқи бастаған шығармасы – белгілі романист жазушымыз Сәбит Мұқановтың «Жұмбақ жалау» атты романы. Қазақ әдебиетінде жаңа романның тууы жаңа салынып біткен зәулім сарай сияқты. Сондықтан қазақ оқушылары романды қолдан-қолға тигізбей қызығып оқуда (Е. Ысмайылов. Сын мен шығарма. 1960. 295-бет) деп хабарлады. 1937 жылы қаламдарын былғап алғандардың өреп-уін баса пікір айтты» [10,295] дейді. Ғалым Е. Ысмайыловтың бұл пікірлері «Жұмбақ жалаудың» бағын ашқан қалың оқушыға да, мұғалімдерге де, әдебиетшілерге де жол көрсеткен құнды пікірлер десек қателеспейміз.

Автор тарих пен көркем әдебиетті тарихи роман негізінде қарастырған. Әдебиет зерттеушісі романның екі түрін көрсетеді: тарихи роман, тарихи емес роман. «Тарихи романда» автор әлеумет тұрмысында болған нақтылы бір оқиғаны алады да, сол оқиғаға қатынасқан адамдардың аттарын өзгертпей, қимыл, мінездерін сипаттайды. Тарихи адамдардың қимыл мөлшерінен шықпауға тырысады. Тарихи емес романда автор

әлеумет тұрмысының шындығына сүйене отыра, жанынан оқиға жасайды, өз фантазиясынан сүйкімді, сүйкімсіз геройлар туғызады». Романның осы түрлеріне орыс, қазақ әдебиетінен мысалдар келтіре отырып, «Жұмбақ жалау» романын осы екі жүйенің соңғы түріне жатқызады. Жазушының шеберлігіне байланысты қолданылып отыратын кейбір көркемдік тәсілдерге тоқталып, өзінің «Жұмбақ жалау» кейіпкерлерімен кездесіп қалатын себебін де, романның қалай туғанын, романның шығармашылық тарихымен оқырмандарын таныстырып, көркем шығармалардың жасалуын, образдарды сомдау мәселелерін түсіндіреді. Демек, жазушы лабораториясы – осы.

Тәжірибелі жазушы тақырыбына керекті материалдарды мейлінше зерттейді, керекті материалдарды меңгеріп, жүйелеп-сұрыптап алғаннан кейін жазушы ол материалдың бәрін де жауып қояды, зерттеген материалына сүйене отыра болашақ шығарманың жоспарын құрады. Автор жазушыны өмір материалдарынан жаңа дүние жасайтын «инженер» деп атайды. Әр тарихи дәуірде шығарманы жазу барысында, ең әуелі, жазушылар тақырып пен жоспарды анықтап алып, көп толғанады. «Не жазу керек?» деген сұрақтар туады. Осы тұрғыдан болашақ шығарманың жоспарын құру үшін жазушылардың көздейтіні не деген сұрауға автор: 1) Тап күресінің, қоғам тұрмысының шындығынан шықпау, баяндап отырған оқиғаға оқушы сенетін болу; 2) Қоғам тұрмысынан үлгілі, үлгісіз, жақсы, жаман адамдарды алып, халықты жамандардан бездіру, жақсылыққа баулу; 3) Жақсы, жаман адамдарды, олардың қимылы, ісі, мінезі, құлқы арқылы көрсету; 4) Оқиғаны қызық қылып құру, бір оқиға мен екінші оқиғаны, романның барлық оқиғаларын байланыстыра білу; 5) Әдемі сөздер табу. 6) Оқиғамен, кейіпкерлерімен, сөзімен оқушыны еліктіруге тырысу, оқушыны шығармаға құмарландыра білу» керек деп жазушыларға нұсқаулық береді [8, 226]. Әдебиет сыншысы шығарма жоспарының жазылу принциптерін барынша көрсеткен. Сондай-ақ, С. Мұқанов өзінің жазушылық тәжірибиесіне сүйене отырып: «Жазушы жиналған материалдарының көлемінен аса алмай қолында бармен ғана қанағаттанса, одан ойдағыдай шығарма тумайды. Көркем әдебиетше қорыта білмеген материал көркем шығарма емес. Сондықтан, талантты, ысылған жазушы белгілі бір тақырыпқа керекті материалды меңгеріп алғасын фантазиясына ерік беріп, шарықтайды. Қажетті жерде тарихи материалдың көлемінен шығып, болмаса да болуға мүмкіншілігі бар оқиғаларды қосады. Содан барып әдебиет образы туады» [8, 226]. Осы мақаласында С. Мұқанов талапты жастардың «қайтсек жазушы боламыз?». «Роман, поэма, пьеса қалай жазылады?» деп көп хаттар келетінін айтады. «Ол сұрауларға жауап беру үшін «Әдебиет теориясы» кітабын жазып жіберуге тура келер еді» [8, 228] дейді. Көп хатқа Қажым Жұмалиевтің «Әдебиет теориясы» атты кітабын оқуға, Абайды, Пушкинді, тағы сондай классиктерді оқуға кеңес береді. Осыдан жазушының күнделікті әдеби үдерісті үзбей қадағалағандығы анық аңғарылады. 1929 жылы 18 желтоқсанда «Еңбекші қазақ» газетінде «Әдебиет туралы ашық хат» жариялайды. Осы хатында: «Қазақстанда әдебиетті зерттеу жөнінде істелген іс атымен жоқ, сондықтан біздің міндетіміз аздап болса да, әліміз жеткенше осы істелмей жатқан іске атсалысу» деп қорытындылайды [8, 194]. Қазақтың XX ғасырдағы әдебиеті – әлем әдебиетінің құрамдас бөлігі. Қазақтың ұлттық прозасы – дәуірдің шарайнасы. Сондықтан да С. Мұқановтың 1924-1970 жылдардағы әдеби-сыни ой-пікірлері ұлт әдебиетінің дамуына салиқалы үлес қосқаны ақиқат.

Нәтижелер. Қаламгер кеңестік кезеңде әдебиет мәселелеріне бет алған қазақ кеңес әдебиеттанудағы жаңаша ізденістер, роман жанрын жетілдіру жолдары, классикалық шығармаларды көбірек оқудың және әдебиеттің дамуына ат салысты. Әдебиетшінің әдеби-шығармашылығындағы әдебиеттану ғылымына қатысты өзекті мәселелер қарастырылып, зерделенді. Академик-жазушы С. Мұқановтың ғылыми

мақалаларынан ұлттық әдебиеттанудағы сынды дамытуға, оның ғылыми деңгейін, теориялық талдаулар жасау арқылы, одақтық дәрежеде қазақ әдебиеттануының дамуына үлкен үлес қосуы деп түсінгеніміз жөн.

Қорытынды. Академик-жазушы С. Мұқановтың қаламынан туған әдеби-ғылыми шығармашылық еңбегі ХХ ғасыр қазақ әдебиетінің алғашқы қалыптасу, даму кезеңдерінде маңызды қызмет атқарған. Әсіресе, жас ақын-жазушыларға дұрыс бағыт беріп, жол сілтеді. Көркем шығарма жазудың шеберлігіне, шығарманың сюжеттерін қызықты етіп құруға, сөз қисынына жүгіну керектігіне, тіл шеберлігін жетілдіре беруге шақырды. Түйіндеп айтқанда, әдеби дамудың қозғаушысы сын саласында сіңірген еңбегі ұлан-ғайыр деп айтуымызға толық негіз бар.

Әдебиеттер

1. Ысқақұлы Д. Сын сымбаты. – Алматы: Қазақпарат, 2000. – 208 б.
2. А.С.Пушкин 7 том. Шығармалар жинағы. – Москва. 1962. – 462 б.
3. Такиров С. Әдеби сын белестері. Монография. – Алматы: «Эверо», 2014. – 152 б.
4. Қирабаев С. С.Мұқановтың әдеби-мәдени мұрасы және қазіргі заман // Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Петропавл: Солтүстік Қазақстан университеті, 2000. 24-27 сәуір. I том. – 178 б.
5. Қирабаев С. Алып жазушы// Ұлт тәуелсіздігі және әдебиет. – Алматы: Ғылым, 2001. – 448 б.
6. Ахмет К. Сәбит Мұқанов – ғұлама ғалым. Монография. – Алматы. 2010. – 391 б.
7. Ысқақұлы Д. Парасат пайымдары. – Алматы: Қазақпарат, 2000. – 80 б.
8. Мұқанов С. Өсу жолдарымыз. – Алматы: Қазақтың мемлекеттік көркемәдебиет баспасы, 1960. – 997 б.
9. Байтұрсынов А. Әдебиет танытқыш. Зерттеу мен өлеңдер. Алматы: Атамұра, 2003. – 208 б.
10. Кәкішұлы Т., Ахмет К. Сәбит Мұқанов. – Астана. 2009. – 349 б.

А.Б. ЕРСАИНОВА

Евразийский национальный университет, Астана, Казахстан

НАУЧНО-ЛИТЕРАТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ САБИТА МУКАНОВА

Аннотация. Литературно-критические труды являются сферой творчества писателя-академика Сабита Муканова. В статье Сабита Муканова «Казахская литература и Ибрай» (1924) оценивается казахская литературоведческая наука, в статье «О художественной литературе» (1926) освещается проблема художественной литературы, а в статье «О романе» (1939) даются ответы на теоретические вопросы, касающиеся жанра романа. Почти все статьи посвящены теме советской литературы.

В литературно-критических статьях Сабита Муканова были изучены общие проблемы национальной литературы. Были даны восторженные отзывы ученых о критической деятельности писателя-академика Сабита Муканова, раскрыты нюансы критических трудов. Из литературно-критических статей писателя была представлена летопись литературного процесса, художественного становления и развития в период советской социологии.

Статья может быть использована в качестве дополнительного учебного материала при подготовке к лекциям и практическим занятиям по дисциплине «Литературная критика», «Сабитоведение» в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: советская литература, литературная критика, критик, роман, проблемы литературы, критический подход, литературный анализ.

A.B. YERSAINOVA

Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

LITERARY AND SCIENTIFIC CREATIVITY OF SABIT MUKANOV

Annotation. Literary and critical works are the sphere of creativity an academician-writer Sabit Mukanov. In the classic article by Sabit Mukanov «Kazakh literature and Ibrai» (1924) an assessment of the Kazakh literary science is given, in the article «On fiction» (1926) the problem of fiction, and in the article «On the novel» (1939) theoretical issues related to the genre of the novel. Almost all articles are devoted to the theme of Soviet literature.

In the literary-critical articles of Sabit Mukanov, the general problems of national literature were studied. In addition, rousing reviews were given by scientists about the critical work of academic writer Sabit Mukanov, and the subtleties of critical work were revealed. From the literary-critical articles of the writer, a chronicle of the literary process, artistic formation and development during the period of Soviet sociology was presented. From the point of view of a new approach to the scientific heritage of Sabit Mukanov, there are still enough points that he is studying. Therefore, we consider it right to give an objective assessment of the literary work of the writer from the point of view of the 21st century. It can be said with full confidence that in the literary and creative work of Sabit Mukanov, the actual problems of literary criticism and his own point of view in terms of their significance and weightiness represent a separate research work.

The article can be used as an additional educational material in preparation for lectures and practical classes in the discipline «literary criticism», «Sabit studies» in higher educational institutions.

Keywords: soviet literature, literary criticism, critic, novel, problems of literature, critical approach, literary analysis.

References

1. Ysqaquly D. Syn symbaty. – Almaty: Qazaqparat, 2000. – 208 b.
2. A.S.Pýshkin 7 tom. Shyǵarmalar jınaǵy. – Moskva. 1962. – 462 b.
3. Takirov S. Ädebi syn belesteri. Monografia. – Almaty: «Evero», 2014. – 152 b.
4. Qirabaev S. S.Muqanovtyń ädebi-mädeni murasy jáne qazirgi zaman // Halyqaralyq ǵylymı-praktikalıyq konferensia materialdary. – Petropavl: Soltústik Qazaqstan ýniversiteti, 2000. 24-27 sáýir. I tom. – 178 b.
5. Qirabaev S. Alyp jazusy. // Últ täuelsizdigi jáne ädebiet. – Almaty: Ǵylym, 2001. – 448 b.
6. Ahmet K. Sábit Muqanov – ǵulama ǵalym. Monografia. – Almaty. 2010. – 391 b.
7. Ysqaquly D. Parasat paıymdary. – Almaty: Qazaqparat, 2000. – 80 b.
8. Muqanov S. Ósý joldarymyz. – Almaty: Qazaqtyń memlekettik kórkem ädebiet baspasy, 1960. – 997 b.
9. Baitursynov A. Ädebiet tanytqysh. Zertteý men óleńder. Almaty: Atamura, 2003.– 208 b.
10. Kákishuly T., Ahmet K. Sábit Muqanov. – Astana. 2009. – 349 b.

Автор жайлы мәлімет:

Ерсайнова Асель Бауыржановна – Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің докторанты, Астана, Қазақстан.

Ерсайнова Асель Бауыржановна – докторант PhD, Евразийского национального университета, Астана, Казахстан.

Yersainova Assel Bauyrzhanovna – doctoral student of L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan